

**НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК
УКРАЇНИ**

вул. Інститутська, 9, м. Київ, 01601, Україна
тел. 253-38-22, факс 230-20-33, 253-77-50
e-mail: nbu@bank.gov.ua

**NATIONAL BANK
OF UKRAINE**

9, Instytutska, Str., Kyiv, 01601, Ukraine
phone 253-38-22, fax 230-20-33, 253-77-50
e-mail: nbu@bank.gov.ua

21.08.2018 № 40-0006/45558

На № _____

Рахункова палата
вул. М. Коцюбинського, 7,
м. Київ, 01601

Національний банк України розглянув рішення Рахункової палати від 26.06.2018 № 15-5 «Про розгляд Звіту про результати аудиту ефективності виконання повноважень державними органами щодо забезпечення контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог валютного законодавства, надісланого Рахунковою палатою листом від 19.07.2018 № 16-1678, та в межах компетенції повідомляє таке.

Насамперед слід зазначити, що статтею 2 Закону України «Про Національний банк України» (далі – Закон про НБУ) передбачено, що Національний банк України (далі – Національний банк) є особливим центральним органом державного управління, який, згідно із частиною другою статті 19 Конституції України, діє лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та іншими законами України.

Відповідно до статей 6, 7 Закону про НБУ до функцій Національного банку не належить безпосередній контроль за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (далі – суб'єкти ЗЕД) вимог валютного законодавства, зокрема, законодавчо встановлених строків розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами.

Звертаємо увагу, що розрахунки за експорт/імпорт товарів, які здійснюються між резидентами та нерезидентами на підставі зовнішньоекономічних договорів, регулюються спеціальним законодавством, зокрема, Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» (далі – Закон про розрахунки), Декретом Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (далі – Декрет).

При цьому, уповноважені банки, фінансові установи та національний оператор поштового зв'язку, які отримали генеральні ліцензії Національного банку на здійснення валютних операцій, здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці установи (стаття 13 Декрету).

Відповідно до пункту 14 статті 7 Закону про НБУ Національний банк виконує, зокрема, функцію організації і здійснення валютного контролю за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, зокрема, перевірки виконання банками функцій агента валютного контролю щодо строків розрахунків суб'єктів ЗЕД.

№1314/05 від 29.08.2018

На виконання вимог Декрету та Закону про розрахунки постановою Правління Національного банку України від 24.03.1999 № 136 затверджено Інструкцію про порядок здійснення контролю за експортними, імпорнтними операціями (далі – Інструкція №136). Ця Інструкція регламентує дії уповноважених банків щодо здійснення контролю за дотриманням резидентами встановлених законодавством України строків розрахунків за експортними, імпорнтними операціями в частині постановки на контроль, зняття з контролю експортних, імпорнтних операцій, а також порядку інформування банками державних (контролюючих) органів про відповідні операції.

Згідно зі статтею 56 Закону про НБУ нормативно-правові акти Національного банку не можуть суперечити законам України та іншим законодавчим актам України, а відповідно до вимог статті 67 Закону про НБУ надана банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності інформація розголошенню не підлягає, крім випадків, передбачених законодавством України, та зведеної статистичної інформації.

Інформація щодо порушення суб'єктами ЗЕД вимог Закону про розрахунки надається уповноваженими банками Національному банку як головному органу валютного контролю у формі статистичної звітності № 531 «Звіт про резидентів - суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які перевищили встановлені законодавством строки розрахунків за експортними, імпорнтними операціями»¹ і містить дані про порушення законодавчо встановлених строків розрахунків за експортними, імпорнтними операціями вищезазначеними суб'єктами.

Такі дані, а також інформація щодо звітності по окремому банку згідно зі статтею 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (далі – Закон про банки) є банківською таємницею, порядок розкриття якої викладений у статті 62 Закону про банки і не передбачає її надання Національним банком, зокрема, Державній фіскальній службі України (далі – ДФСУ).

Крім того, відповідно до Переліку інформації з обмеженим доступом, що не належить до державної таємниці, у системі Національного банку України (постанова Правління НБУ від 14.08.2008 №246) до банківської таємниці віднесені, зокрема, відомості які містять дані звітності за окремим банком, про заборгованість за експортними, імпорнтними і лізинговими операціями резидентів у розрізі суб'єктів господарювання, крім інформації про факт порушення встановленого терміну розрахунків за експортними та імпорнтними операціями.

Тобто, зважаючи на положення статті 60 «Банківська таємниця» Закону про банки, Національний банк на запити ДФСУ може надавати наявну у Національного банку інформацію щодо фактів порушень конкретними суб'єктами ЗЕД встановлених законодавством строків розрахунків за експортно-імпорнтними операціями із зазначенням відомостей, які не є банківською таємницею.

Крім того, відповідно до статті 20 Податкового кодексу України ДФСУ може одержувати, зокрема, від установ Національного банку інформацію про ненадходження у встановлені терміни валютної виручки від суб'єктів підприємницької діяльності тільки на підставі рішення суду.

¹ визначена постановою Правління Національного банку України від 01.03.2016 № 129.

За незаконне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника передбачена кримінальна відповідальність відповідно до статей 231, 232 Кримінального кодексу України.

Таким чином, Національний банк не має правових підстав для надання інформації щодо порушення резидентами законодавчо встановлених строків розрахунків у іноземній валюті під час здійснення експортних операцій та строків надходження продукції за імпорнтними операціями після здійснення платежів у *розрізі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності*.

Зважаючи на наведене, на виконання вимог спільної постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку «Про заходи щодо забезпечення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю та валютного контролю» від 26.12.95 № 1044 Національний банк щомісячно надає ДФСУ зведену інформацію щодо порушення резидентами законодавчо встановлених строків розрахунків у іноземній валюті під час здійснення експортних операцій та термінів надходження продукції за імпорнтними операціями після здійснення платежів у *розрізах областей України, видів економічної діяльності та країн*.

Розділом 5 Інструкції № 136 визначені порядок та умови надання банками інформації про виявлені у звітному місяці факти порушень строків розрахунків за експортно-імпорнтними операціями клієнтів, враховуючи вимоги законодавства щодо збереження банківської таємниці.

Слід зазначити, що Національний банк України на протязі останніх років неодноразово ініціював питання щодо запровадження інформування банками ДФСУ про порушення резидентами законодавчо встановлених строків розрахунків виключно в електронній формі шляхом унесення змін до Інструкції № 136². Зокрема, Національний банк запропонував врегулювати зазначене питання шляхом надання можливості банкам надсилати ДФС повідомлення, визначені розділом 5 Інструкції №136, в електронному вигляді захищеними каналами зв'язку, із застосуванням електронного цифрового підпису та з обов'язковим отриманням від контролюючого органу підтвердження про отримання.

Звертаємо увагу, що з метою недопущення випадків розкриття інформації про порушення резидентами законодавчо встановлених строків розрахунків за експортними, імпорнтними операціями третім особам у результаті відправлення банками відповідних електронних повідомлень через незахищені канали зв'язку надання такої інформації електронною поштою або в режимі on-line банками має здійснюватися лише в захищеному (зашифрованому) вигляді з контролем цілісності та з обов'язковим наданням підтвердження про її надходження з електронним підписом отримувача (ДФСУ) з використанням засобів захисту відповідно до законодавства України.

Разом з тим, оскільки ДФСУ не влаштовує перелік даних, які на сьогодні надаються банками відповідно до розділу 5 Інструкції №136, ДФСУ наполягає розширити інформацію про виявлені факти порушень, яка надається банками контролюючим органам, доповнивши її назвою нерезидента та його реквізитами, сумою заборгованості, видом зовнішньоекономічної операції³.

² Лист Національного банку України від 25.01.2018 №40-0005/4989 на адресу Міністерства фінансів України та ДФСУ.

³ Лист ДФСУ від 01.03.2018 № 3237/5/99-99-14-06-02-16.

Таким чином, враховуючи вимоги Податкового кодексу України, Закону про банки щодо отримання інформації від уповноважених банків податковими органами, вважаємо, що надання уповноваженим банкам можливості надсилати інформацію про порушення строків розрахунків за експортними, імпортними операціями суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на адресу ДФСУ в електронному вигляді можуть бути враховані в Інструкції №136 лише після внесення відповідних змін до законодавчих актів (у тому числі, до Податкового кодексу України) щодо безперешкодного отримання органами ДФСУ вказаної інформації для цілей здійснення контролю за дотриманням резидентами законодавчо встановлених строків розрахунків за експортними, імпортними операціями.

Одночасно повідомляємо, що у 2013 році Національним банком було забезпечено надання уповноваженими банками інформації про порушення строків розрахунків за експортними, імпортними операціями в електронному вигляді на електронну адресу ДФСУ за визначеною ДФСУ формою.

За результатами опрацювання запитів уповноважених банків на практиці були виявлені суттєві недоліки в практичній реалізації надсилання банками інформації, зокрема, процедури отримання ДФСУ від банків інформації, а саме, невідповідності наданої ДФСУ електронної адреси критеріям захищеності, підтвердження неушкодженості отриманих даних тощо.

З метою недопущення розкриття інформації про порушення резидентами законодавчо встановлених строків розрахунків третім особам Національний банк призупинив надання банками згаданої інформації до вирішення ДФСУ проблемних питань.

Разом із тим, Національним банком проведено ряд зустрічей з ДФСУ та обговорено шляхи удосконалення інформаційного обміну в межах діючого законодавства, врахування попереднього досвіду отримання ДФСУ повідомлень банків в електронному вигляді та досвіду інформаційної взаємодії з іншими державними органами.

Так, схема інформаційної взаємодії щодо надання на запити державних органів інформації про факт порушення законодавчо встановлених строків розрахунків за окремими суб'єктами ЗЕД використовується Національним банком з Міністерством економічного розвитку і торгівлі (далі – Мінекономіки). З'ясування Мінекономіки актуальності інформації щодо наявності порушення строків розрахунків окремих суб'єктів ЗЕД дозволяє уникати прийняття рішень про застосування санкцій відповідно до статті 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» до тих суб'єктів ЗЕД, які на звітну дату вже були виключені із переліку порушників.

Також, з метою здійснення банками ефективного валютного контролю, на даний час є чинною Угода про інформаційне співробітництво між Державною фіскальною службою України та Національним банком України від 12.09.2016, згідно з Протоколом №1 до якої щоденно від ДФСУ до банків (засобами програмного забезпечення НБУ) надаються реєстри електронних митних декларацій.

Разом із тим, з метою покращення ситуації, що склалася в країні з поверненням валютної виручки за експортними операціями, для більш цілеспрямованого, оперативного реагування та застосування ДФСУ відповідних мір відповідальності до порушників законодавчо встановлених строків розрахунків, Національний банк

періодично інформує державні органи щодо результатів аналізу, зокрема, експортної заборгованості.

Так, протягом 2016-2018 років направлялась інформація, а саме до: Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, ДФСУ, Служби безпеки України, Комітету Верховної Ради України з питань податкової та митної політики, Мінекономіки, РНБО щодо негативної тенденції, пов'язаної із ненадходження/несвоєчасним надходженням валютної виручки на територію України; ДФСУ щодо, ненадходження експортної виручки за компаніями-експортерами та сум відшкодованого останнім ПДВ; результати аналізу інформації щодо обсягів експортної заборгованості, пропозиції щодо здійснення додаткових перевірок деяких компаній – експортерів.

Насамкінець слід зазначити, що у даний час врегулювання питання стосовно механізму обміну інформацією з використанням електронного документообігу в частині інформування Національним банком України та уповноваженими банками ДФСУ та її територіальних органів про порушення суб'єктами ЗЕД строків розрахунків в іноземній валюті має розглядатися через призму Закону України від 21.06.2018 № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції» (далі – Закон № 2473-VIII), який набрав чинності 07 липня 2018 року та вводиться в дію 07 лютого 2019 року.

Норми Закону № 2473-VIII направлені на створення нового режиму валютного регулювання в Україні, що буде використовувати системний підхід до вирішення існуючих проблем правового регулювання у цій сфері та відповідатиме кращим практикам Європейського Союзу щодо запровадження режиму вільного руху капіталу.

Зокрема, зазначеним Законом № 2473-VIII створена відповідна правова база для валютного регуляторного режиму, який запроваджуватиме нові підходи щодо забезпечення єдиної державної політики у сфері валютних операцій та вільного здійснення валютних операцій на території України, а також особливості проведення валютного нагляду, обміну інформацією між суб'єктами валютних операцій, включаючи органи валютного нагляду, та застосування заходів впливу за порушення вимог валютного законодавства.

При цьому, Законом № 2473-VIII визначено, що до 06 січня 2019 року Національному банку України необхідно привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом та забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних для його реалізації.

З урахуванням зазначеного, Національним банком проводиться масштабна робота із приведення у відповідність всієї бази нормативно-правових актів Національного банку України у сфері валютного регулювання та нагляду.

Таким чином, оскільки на сьогодні здійснюється підготовка нової нормативно-правової бази, яка зазнає суттєвих змін у порівнянні із діючою, (тобто, передбачається розробка та прийняття нових нормативно-правових актів, а не внесення змін у існуючі на сьогодні документи), вважаємо, що внесення окремих уточнень/змін у діючу нормативно-правову базу наразі є неактуальним та вимагатиме додаткових витрат часу, у тому числі необхідності погодження із державними органами.

Що стосується запровадження комунікаційного зв'язку між Національним банком та Рахунковою палатою в частині надання інформації та матеріалів,

необхідних для виконання Рахунковою палатою своїх повноважень, слід зазначити таке.

Статтею 1 Закону України «Про Рахункову палату» встановлено, що Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Аудит ефективності, який здійснюється Рахунковою палатою, за статтею 4 Закону України «Про Рахункову палату», передбачає встановлення фактичного стану справ та надання оцінки щодо своєчасності і повноти бюджетних надходжень, продуктивності, результативності, економності використання бюджетних коштів їх розпорядниками та одержувачами, законності, своєчасності і повноти прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів.

Слід зазначити, що з урахуванням визначень розпорядника бюджетних коштів та одержувача бюджетних коштів, наведених у Бюджетному кодексі України, Національний банк не є розпорядником бюджетних коштів або їх одержувачем.

Взаємовідносини Рахункової палати з Національним банком врегульовано Законом України «Про Рахункову палату» та Законом про НБУ. Особливості здійснення державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) діяльності Національного банку встановлено статтею 12 Закону України «Про Рахункову палату», а саме при здійсненні державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо діяльності Національного банку України та інших фінансових установ Рахункова палата перевіряє та аналізує діяльність Національного банку, інших фінансових установ у частині обслуговування ними коштів державного бюджету. Рахункова палата в порядку здійснення контролю за надходженням коштів до державного бюджету та використанням коштів державного бюджету здійснює перевірку виконання кошторису доходів і витрат Національного банку.

Згідно зі статтею 70 Закону про НБУ Рахункова палата в порядку здійснення контролю за надходженням коштів до Державного бюджету України та використанням коштів Державного бюджету України здійснює перевірку виконання кошторису адміністративних витрат Національного банку.

Враховуючи зазначене, Національний банк забезпечує надання Рахунковій палаті інформації та документів для виконання повноважень останньої в повному обсязі в межах чинного законодавства. Разом із тим, Національний банк готовий розглянути пропозиції Рахункової палати щодо покращення комунікаційного зв'язку у разі їх надходження.

Окремо, вважаємо за необхідне звернути увагу, що на сьогодні чинний порядок декларування резидентами валютних цінностей, що знаходяться за кордоном врегульований Указом Президента України від 18.06.1994 № 319/94 «Про невідкладні заходи щодо повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами», статтею 9 Декрету та наказом Міністерства фінансів України від 25.12.1995 № 207 «Про затвердження форми Декларації про валютні цінності, доходи та майно, що належать резиденту України і знаходяться за її межами».

У зв'язку із змінами у валютному законодавстві Національним банком України листом від 12.07.2018 № 40-0006/38073 та Державною фіскальною службою України листом від 12.07.2018 № 21206/7/99-99-14-06-02-17 відкликано із місць застосування

спільного листа від 17.04.2003 № 28-311/1929-2823, 3368/5/23-5316 “Про подання Декларації про валютні цінності, доходи та майно, що належить резиденту України і знаходиться за її межами”, у зв’язку із втратою актуальності більшості його положень.

Також інформуємо, що в рамках Закону № 2473-VIII з 07.02.2019 взагалі відміняється декларування суб’єктами підприємницької діяльності валютних цінностей та іншого майна, що знаходяться за кордоном.

Заступник Голови
Національного банку України

О. Є. Чурій